

BOTANIČAR DR ANTE ERCEGOVIĆ

Dinko Morović

Ovim skromnim prikazom o dru Anti Ercegoviću, svećeniku-botaničaru svjetskog glasa, htio bih osvijetliti značenje tog našeg istaknutog znanstvenog radnika koji mi je, uz pok. prof. Umberta Đirometu, bio profesor na klasičnoj gimnaziji u Splitu. Obojica, svaki na svoj način, ulijevali su u naše tada mladenačke duše ljubav prema prirodi. Jedan je veličao biljke, drugi životinje, jedan je odlično pisao, drugi odlično pričao tako da bi i kamenje oživjelo.

Mislim da se još i danas mnogi moji kolege, sada svećenici, sjećaju obojice. Đirometa je osnovao zoo-vrt na Marjanu, podigao prirodoslovni muzej, ulijevao nam ljubav prema planinama, dok je Ercegović, predavajući botaniku, oživljavao pred našim očima biljke opisujući ljepotu njihovih cvjetova i tajne njihovih tkiva. Poslije se povukao sa škole u tišinu Oceanografskog instituta i akvarija i tu je znanstveno radio gotovo sve do smrti.

Niže biljke i alge znanstvena su preokupacija dra Ercegovića. Već i njegova doktorska radnja obrađuje litofitsku vegetaciju vapnenca i dolomita u Hrvatskoj. Litofitske alge kremenjašice, cijanoficeje naše jadranske obale privlače posebnu pažnju tada mladog botaničara koji se, uz stručno vodstvo prof. Vouka, sve više upućuje u život nižeg bilja.

Piše i objavljuje radnje jednu za drugom. Odlazi na specijalizaciju u Pariz na Sorbonu i Helgoland, tada najbolji oceanografski zavod. Tu se mladom hrvatskom znanstvenom radniku otvaraju širi obziri o životu u moru, on napušta profesorsku službu i sasvim se posvećuje istraživanju mora. Od 1934. do 1968. objavljuje preko 40 opširnih znanstvenih radova u izdanjima *Acta adriatica*, *Acta botanica croatica*, RADU Akademije i različitim drugim publikacijama, pretežno na francuskom jeziku.

Izučavajući osnovni problem naše oceanografije: produktivnost Jadrana, dr Ercegović pravilno uviđa da je potrebno kompleksno obuhvatiti abiotske i biotske faktore, izučavati ih uzajamno. Prilazi modernim metodama do spoznaje o količini i kolebanju proizvedene organske tvari koja se u moru javlja u obliku mikroskopskih biljčica, tzv. fitoplanktonu. Prvi proučava fitoplankton Jadrana i njegovu ulogu. Danas Institut ima laboratorij za fitoplankton, najmoderniju aparaturu, vlada najsuvremenijim metodama za proučavanje primarne organske produkcije, ima niz eminentnih stručnjaka, što je i shvatljivo, jer znanost kroči stalno naprijed. Ali u doba između 1934-1947. Ercegović je bio sam, pionir u tom poslu i jednostavno začuđuje koliko je taj čovjek radio i stvorio na polju naše oceanografije. U isto to vrijeme pisao je i popularno u *Prirodi*, božićnim i uskršnjim brojevima lista *Novo doba* i drugim popularnim publikacijama.

Njegovo najglavnije, životno djelo jesu JADRANSKE CISTOZIRE. Taj opsežni opus na 212 str. velikog formata izdanja »Flora i fauna Jadrana« znači ujedno vrhunac njegova stvaranja. Cistozire su smeđe alge. Te su biljke važne ne samo stoga što čine značajnu kariku u povezanom lancu morskog života, nego i stoga što u sebi sadržavaju rezervoar industrijski vrijednih tvari (agara, alginata itd.) koje industrije nekih zemalja već iskorišćavaju.

U knjizi o cistozirama autor najprije iznosi njihovu morfologiju, sistematiku i dijagnoze za raspoznavanje vrsta. Nakon toga prelazi na ekološki dio u kome se detaljno raspravlja o varijabilnosti u odnosu prema sredini, konačno, kao kruna svega, raščlanjuje se varijabilnost transformacije.

Oslanjajući se na neke rezultate novijih genetskih ispitivanja, autor iznosi činjenice koje bi potvrdivale da kontinuirana varijabilnost u ovih algi ima ug-

lavnom genetski karakter i da u sortiranju i raspodjeli pojedinih varijacija, odnosno mutacija na terenu sudjeluju selektivni i izolirajući utjecaji sredine, odnosno lokaliteta. Prema mišljenju dra Ercegovića u jadranskih se cistozira javljaju svi faktori, odnosno mehanizmi evolucije. Tu je u prvom redu genetska varijabilnost, zatim selekcija i izolacija. Stoga se u ovih algi vrše transformacije koje su dovele do pojave odnosno razvitka novih sistematskih jedinica. Pisac zaključuje da postoje dvije vrste transformacija: ekolozijske koje se vrše pod utjecajem karaktera morske vode (na pr. eurihaline i stenohaline forme) i zemljopisne izolacije (različiti lokaliteti). Na taj način zbog postupnih transformacija došlo je do pojave politipije (vrsta i supervrsta). Pri kraju svog djela pisac donosi zaključak da su cistozire (u odnosu na porijeklo) mladi i vrlo plastični rod algi koji pokazuje izvanredno veliki evolutivni potencijal.

Često smo u tišini njegove radne sobe raspravljali o evoluciji.

Ercegović je prilazio evoluciji kao znanstveni radnik-biolog i kao kršćanin. Evolucija upravo eklatantno potvrđuje svemoćnost Tvorca, stvoritelja neba i zemlje. U ono vrijeme naših razgovora (1948-1951) o evoluciji se mnogo pisalo i raspravljalo s različitim gledišta. Jedno od najvažnijih pitanja o kojima se među biologima raspravljalo bio je tako zvani Lisenkov slučaj dirigitane biologije. Većina biologa (ne samo u nas već i u SSSR-u) u duši su bili morganisti. Ercegović je ispravno držao zlatnu sredinu i pratio moderna istraživanja uvijek cum grano salis. Talko je smatrao da su i darvinizam i lamarkizam samo etape, luči svoga vremena. Doći će novi ljudi, nove spoznaje i nadopunjavati će se jer »znanost napreduje na takav način, da se u njoj veće greške nadomještavaju sve manjima«. Ercegovićeva studija o cistozirama potvrđuje je evolucionog razvitka biljaka uopće. U tom je bit i doprinos ovog rada, a ne samo njegova sistematska i ekološka vrijednost. Taj njegov rad bio je zapažen od niza stručnjaka. Na međunarodnom botaničkom kongresu u Edinburgu dr Levring je referirao o tom radu našeg istraživača, a ugledni časopis *Nature* donosi opsežan prikaz o cistozirama iz pera L. Newtona, jednog od vodećih algologa. Ime ovog našeg eminentnog stručnjaka, rodom iz Jesenica, ostao će dugo zabilježeno ne samo u analima Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu nego i u svjetskoj algološkoj literaturi.

NADBISKUP MATE KARAMAN

(uz 200. obljetnicu smrti)

Slavko Kovačić

Nadbiskup Mate Karaman¹ spada među istaknute ličnosti hrvatske narodne i crkvene prošlosti, pa ne bi bio red da 200. obljetnica njegove smrti prođe nezapažena.

On je to posebno zaslužio iskrenom ljubavlju i brigom za naše skromne i tako često prezirane glagoljaše. Uvijek ih je cijenio. Isticao je njihovu neporočnost

¹ Karaman je rođen u Splitu g. 1700. Nauke je dovršio u splitskom sjemeništu od 1717. do 1724. g. Na jesen 1723. ređen je za svećenika, a već 1724. odlazi u Zadar k nadbiskupu Zmajeviću, koji ga poslije šalje u Rusiju, gdje ostaje 5 godina (1732-1737). Ubrzo po povratku u Zadar bio je pozvan u Rim. Tu je ostao više godina radeći na novom izdanju glagoljskog misala. God. 1742. imenovan je osorskim biskupom, a god. 1745. naslijedio je Zmajevića kao zadarski nadbiskup i na toj je dužnosti ostao sve do smrti. Umro je 7. svibnja 1771. (Podaci prema M. JAPUNDŽIĆ, *Matteo Karaman (1700-1771) arcivescovo di Zara (Romae 1961)*, a za boravak u splitskom sjemeništu usp. Arhiv splitskog sjemeništa *Introito ed esito* I f, 105 v; *Introito es esito* a. 1723. f. 18 r.